

Kosztolányi Dezső: Mostoha és egyéb kiadatlan művek. A Bevezetőt, „Az Önképzőkör tagja” c. fejezetet és a jegyzeteket Dér Zoltán írta. Novi Sad, 1965. Fórum Könyvk. 169 l.

Egy regény-torzó, annak töredékes dráma változata, vázlatok ugyanehhez a témához, egy önképzőköri bírálat, kiadatlan ifjúkori versek, rögtönzések, műfordítások; eligazító jegyzetek és előszó — ez a tartalma annak a Kosztolányi-gyűjteménynek, melyet Dér Zoltán kutatómunkája jóvoltából az újvidéki Fórum kiadó *Mostoha* címen közzétett.

Dér Zoltán előszava joggal feltételezi, hogy a *Mostoha* értékes anyaggal gazdagítja a Kosztolányi-filológiát. Csak megerősíthetjük, hogy a költő alapmotívumainak szerepét, szépírói kezelését, a regényépítés sajátos metódusát az itt közzétett torzók és vázlatok révén úgy elemezhetjük, mintha egy műhely legrejtettebb zugait nyitották volna fel előttünk. Annál inkább áll ez, mert a *Mostoha* az érett Kosztolányi alkotása, méghozzá s ama időszak termése, amikor a regényíró, elnémulni látszik. Miért hallgat el a regényíró, s miért kap új erőre a novellista? A *Mostoha* e fontos kérdés megválaszolásához is beszédes adalékokat kínál.

A zsengek és rögtönzések filológiai értéke csekélyebb, mert az ismert anyag, amelyre az érettség előtti periódus rajzát alapozhatuk, eddig is elég gazdag volt, a *Négy fal között* c. első kötet például egymagában 133 olyan verset tartalmazott, melyek jórészt értelenségük miatt maradtak ki a Kosztolányi által szerkesztett gyűjteményes kötetekből. A fejlődésnek az a foka azonban, melyen a nagydiák Kosztolányi állt, e zsengek által is pontosabban rögzíthető. Ebből a szempontból is sokkal érdekesebbek azonban az önképzőköri szereplés dokumentumai. Olyan művek forrásvidékére vetnek világot, mint az *Arany-sárkány*, és nélkülözhetetlen mozzanatokot kínálnak a költői jellem rajzához éppúgy, mint a közegéhez, amelyben először érintkezett és ütközött a zsenge költő közönségével ill. riválisaival. — Sajnálatos, hogy a jegyzetek által is említett *Október 6* c. emlékbeszéd közlését szerkesztő és kiadó nem látta jónak. Abban igazuk lehet, hogy eszmei mondanivalója nem tér el a kor átlag-hazafiságának szellemétől, de nem helyesíthető, ha egy önképzőköri dokumentum közlésénél az eszmei tisztaság elsőrendű kritériummá lép elő, hiszen ebben az emlékezésben ma már a szokványos anyag elrendezésének módja és átélésének természeté a fontos. Lendületes, alapos, az ifjú Kosztolányiról sokat eláruló, későbbi fejlemények genezisére figyelmeztető emlékbeszéde ez, hol lehetne másutt publikálni, ha nem egy ilyen kötetben?

Dér Zoltán jegyzeteinek épp az a hasznuk, hogy a hazai kutatás számára nehezen hozzáférhető szabadkai anyagba engednek betekinteni. Amit például Kosztolányi önképzőköri botránnyáról és kicsapartásáról közöl, az nélkülözhetetlen és több ponton originálisnak mondható. Ezért sajnálatos a szóvárt hiány, s még sajnálatosabb, hogy épp ama forrás leleghelyének megnevezésével maradt adós, melynek révén a fejelemi ügy lefolyását rekonstruálhatta.

Érdeklődés-csigázó és kívánságokat ébresztő gyűjtemény tehát a *Mostoha*. Úrügyen mondható el, hogy nagy nyereség lenne tudományunk számára, ha Kosztolányi és Csáth Géza Szabadkán lappangó gazdag hagyatékának módszeres kiadása — naplók, feljegyzések, levelek sokasága — kevesebbet várhatna magára, mint ez a mostani vállalkozás.

Kiss Ferenc

Poszler György: Szerb Antal pályakezdése. Bp. 1965. MTA Irodalomtörténeti Intézete — Akadémiai K. 165 l. (Irodalomtörténeti Füzetek, 51.)

Olyasféle vállalkozást, mint Poszler György, akkor is figyelem illette, ha a szerző érdemei a tárgyvalasztásban merülnek ki. A feladat kétszeresen nehéz: töretlen föld maga a téma is — Szerb Antalról aránylag kevés kritikai irodalom áll rendelkezésünkre; s tudománytörténetünkben a műfajnak is elenyészően kevés a hagyománya. Teljességgel híjával vagyunk olyan monográfiáknak, amelyek egy tudós életét és életművét fogják össze. Talán nem is véletlen, hogy az egyik ilyen irányú kísérlet ihletője Szerb Antal lett, akinek munkássága szépirodalom és tudomány határán mozgott, és Poszler valószínűleg a leghálásabb megoldás lehetőségére tapintott, amikor Szerb életét, szépirodalmi és tudományos munkásságát az útkereső egyéniség felől közelítette meg, amelynek szuggesztíója nemcsak a szépirodalmi alkotásokból, de az esszékből is kisugárzik.

A tényanyag fölényes gazdagsága Poszler tudományos lelkiismeretességét dicséri. Szerb élete pályakezdésének idején, olvasmányai, szorongó küszködései egy ellenforradalmi világ atmoszférájában, érzelmi-gondolati vívódásai, irodalmi eszményei, hatások és benyomások megjelenítő erejű, apró vonásaiban hangulatos körképpé formálódnak. A biografikus adatokon, Szerb korai műveinek kimerítően részletes ismertetésén túl a háttér magában is irodalomtörténeti novum: a „Barabások” szektája, a szellemtörténeti szemlélet, a Minerva, a Széphalom, a Napkelet, a pszichanalízis és művészetelmélet sajátos nászának